

TENDINȚE ACTUALE ÎN LEXICOGRAFIE

Natalia STRATAN, dr., conf. univ.

Catedra de Limbă și Literatură română, UST

Rezumat. Este cunoscut faptul că interesul pentru lexicografie crește. Are loc un amplu proces de schimbare, de modernizare. Tendințele actuale în domeniu sunt legate de încercarea de teoretizare și perfecționare a metodelor de redactare a dicționarelor. Capătă o utilizare tot mai extinsă prelucrarea automată a datelor și elaborarea dicționarelor cu ajutorul calculatoarelor. Astfel, dicționarele se află în relație directă cu revoluția informațională.

Cuvinte-cheie: lexicografie, dicționar, limba română, terminologie.

Summary. It is known that interest in lexicography is growing. There is an extensive process of change, of modernization. Current trends in the field are related to the attempt to theorize and improve the methods of writing dictionaries. Automatic data processing and the development of dictionaries with the help of computers, etc., are becoming more and more widespread. Thus, dictionaries are directly related to the information revolution.

Keywords: lexicography, dictionary, Romanian language, terminology.

Este cunoscut faptul că „rolul principal al limbii este acela de mijloc de comunicare între oameni. Fiind creată ca instrument de comunicare în societate, limba română e permanent legată de societate și este obligată să evolueze împreună cu evoluția societății pentru a se putea adapta la toate nevoile de comunicare ale omului” [3, p. 7].

În literatura de specialitate se susține că „evoluția limbii se produce treptat în scopul „de a menține sistemul în echilibru” [1, p. 88].

Limba este un organism viu, în continuă dezvoltare și, în consecință, pe parcursul istoriei sale a înregistrat multe asemănări, stări, mai mult sau mai puțin deosebite de starea actuală. În prezent, de asemenea, ea se află într-un continuu proces de prefacere, de restructurare, dar dinamica lentă a acestor prefaceri, ca și estomparea lor prin mijloace normative, le fac mai greu observabile. Specialiștii înregistrează și analizează în permanență aceste schimbări de amănunt, încercând să discearnă ceea ce este accidental, efemer, de ceea ce are șanse să se impună, să se amplifice și chiar să antreneze modificări mai mari, de sistem. Rezultatul unor asemenea analize se concentrează în configurarea unor tendințe actuale de evoluție a limbii române, care să fie, după caz, acceptate normativ sau combătute. Decisiv în impunerea sau diminuarea și dispariția unor asemenea tendințe este până la urmă uzul lingvistic, care nu poate fi întotdeauna nici prevăzut, nici condus, cu atât mai mult cu cât specialiștii adoptă frecvent poziții diferite.

În opinia lui Al. Graur „tendința reprezintă sensul în care evoluează limba, liniile generale care duc de la o stare inferioară la una superioară, iar legile sunt detaliile prin care se manifestă aceeași tendință” [3, p. 13].

În ceea ce privește dicționarele „domeniul lexicografiei cunoaște în ultimele decenii o evoluție aparte”, determinată de „nevoile de comunicare umană, de relațiile sociale, de interferențele culturale și, nu în ultimul rând, chiar de contextul informatizării și al dezvoltării tehnologiilor digitale” [2, p. 165].

Conform *Dicționarului general de științe. Științe ale limbii*, tendințele actuale în domeniu sunt legate de încercarea de teoretizare și perfecționare a metodelor de redactare a dicționarelor [2, p. 168].

Vasile Bahnaru este de părerea că „Anume în perioada contemporană constatăm „creșterea interesului pentru aspectul teoretic al lexicografiei”, lingviștii ajungând în definitiv la concluzia că elaborarea dicționarelor urmează să aibă un caracter științific” [1, p. 23].

În lexicografia din întreaga lume se observă un amplu proces de schimbare, de modernizare a mijloacelor de redactare, de consultare etc., prin intermediul unor demersuri interdisciplinare. Și lexicografia românească este marcată de această schimbare, căreia nu i se poate opune, ci se încearcă să se găsească o cale de gestionare a ei. În acest sens, principalele elemente de schimbare care se pot remarca sunt legate mai ales de crearea unor corpusuri de limbă română, adică colecții de texte de diferite tipuri – care să ajute la redactarea de dicționare – sau corpusuri lexicografice, a unor dicționare pe suport electronic, cu prezentare on-line sau nu [7, p. 259].

Tendențele în lexicografia europeană actuală au fost grupate în felul următor:

- continuarea editării unor ediții „clasice”, realizarea (în paralel) a unor dicționare (on-line), plecând de la corpusuri de texte din ce în ce mai mari și cu instrumente variate (cu ajutorul unor programe de extragere de exemple),
- realizarea de corpusuri lexicografice, utilizarea sistemelor de scriere de dicționar, ceea ce permite mult mai ușor alinierea ulterioară a diverselor lucrări lexicografice, iar prin raportare la acestea în lexicografia românească constată continuarea editării unor ediții „clasice” (de exemplu, DLR),
- realizarea unor corpusuri de texte pentru limba română, realizarea de corpusuri lexicografice,
- sistemelor de scriere de dicționar, arătând astfel că lexicografia românească se află în plin proces de adaptare la schimbările înregistrate la nivel european și mondial [7, p. 266-267].

Schimbarea vizează, bineînțeles, modernizarea mijloacelor de redactare (și consultare) a dicționarelor prin trecerea de la dicționarele în format clasic, editate pe hârtie, la dicționarele redactate cu ajutorul unor programe speciale de scriere de dicționare în cadrul unui demers de informatizare a lexicografiei, definitiv pentru sfârșitul secolului al XX-lea – începutul secolului al XXI-lea, în acord cu strategiile generale de informatizare a cercetării lingvistice.

Odată cu explozia terminologică din ultimii ani, a apărut tendința, foarte frecventă în activitatea lexicografică, de a include în dicționarul limbii naționale un volum de elemente cu mult mai mare, împrumutate din sistemele terminologice profesionale, științifice sau tehnice și din nomenclatura din diferite sfere și perioade. Astfel, a luat ființă antinomia dintre tendința de a include în dicționar numai lexicul cu frecvență generală în limba literară, adică sistemul lexical al limbii literare, și tendința practicii lexicografice de a pune la dispoziția consumatorilor de dicționare un număr cât mai mare de unități terminologice. În această situație cantitatea materialului inclus în dicționar variază în funcție de volumul și destinația dicționarului, de categoria consumatorilor potențiali și acest lucru este determinat de lipsa unor poziții clare și de principii teoretice în raport cu selectarea materialului respective pentru includerea acestuia în registrul dicționarului, indiferent de tipul și de destinația lui. De altfel, situația data este motivată, într-o anumită măsură, și de tendința spre originalitate a autorilor de dicționare, întrucât lexicografii „admit reluarea aproape fără modificări a dicționarelor precedente, adică așa-numitul „plagiat nepedepsit”, punându-și drept sarcină completarea materialului existent cu elemente noi cât mai numeroase” [1, p. 93].

În domeniul lexicografiei terminologice capătă o utilizare tot mai extinsă prelucrarea automată a datelor și elaborarea dicționarelor cu ajutorul calculatoarelor, fapt ce contribuie în mod substanțial la accelerarea elaborării dicționarelor, la identificarea rapidă a termenilor noi, la perfecționarea metodelor de alcătuire și de redactare a dicționarelor.

Academia Română își propune să realizeze, în cadrul unui proiect prioritar de cercetare, un corpus computațional de referință pentru limba română contemporană, denumit CoReLa, care va constitui o colecție amplă de texte (scrise și orale) în format digital, adnotate cu metainformații (autor, data publicării etc.) și cu date lingvistice (părți de vorbire, categorii gramaticale, dependențe sintactice etc.) [4, p. 6].

Aceste resurse „posedă, în totalitate, o caracteristică pertinentă comună: ele reprezintă variante digitizate, convertite ale unor lucrări tipărite anterior sau constituie corpusuri electronice de date create tot în baza unor publicații tradiționale, tipărite pe hârtie. Cert este însă că datele furnizate de aceste resurse pot satisface, la moment, necesitățile de informare și documentare ale unui spectru larg de utilizatori, inclusiv cercetători și lexicografi; ele pot fi folosite cu eficiență în procesele de editare a unor dicționare de tip și factură nouă – dicționarele informatizate”) [6, p. 125].

Se susține că evoluția tipurilor de dicționare se află în relație directă cu revoluția informațională. Cu toate acestea, unele dicționare sunt veritabile monumente de cultură: ele au fost pentru generația lor, și uneori pentru generațiile viitoare, ghiduri indispensabile, opere condensate și prețioase ale cunoștințelor și chiar un model de a gândi.

Bibliografie

1. Bahnaru V., Elemente de lexicologie și lexicografie. Chișinău: Știința, 2008
2. Clim M.-R. Lexicografia modernă. Direcții și tipologii. În: „Anuar de lingvistică și istorie literară”, București, 2007-2008. t. XLVII-XLVIII, p. 165-178. <http://www.alil.ro/wp-content/uploads/2012/05/Lexicografia-modern%C4%83.pdf>
3. Graur Al. Tendințe actuale ale limbii române. București: Editura Științifică, 1986.
4. Irimia E. Accelerarea dezvoltării unui corpus digital adnotat cu relații de dependență pentru limba română utilizând resurse și instrumente construite pentru alte limbi. În: „Revista română de informatică și automatică”, 2015. vol. 25, nr. 3, p. 5-16. https://rria.ici.ro/wp-content/uploads/2015/09/03-art-1-IRIMIA_ELENA1-OK.pdf
5. Pahomi T. Tendințe în domeniul lexicografiei. În: Colocviul: Filologia modernă: realizări și perspective în context European. Chișinău: AȘM, 10 octombrie, 2017. p. 106-112. https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/106112_Tendinte%20actuale%20in%20domeniul%20lexicografiei.pdf
6. Păcuraru V. Considerații privind lexicografia informatizată: de la tradiții la inovații și perspective. În: Philologia, 2016. nr. 1-2 (283-284), p. 121-130.
7. Tamba E., Clim M.-R., Catană-Spenciu A., Pătrașcu M. Situația lexicografiei românești în context european. În: „Philologica Jassyensia”, 2012. anul VIII, nr. 2 (16), p. 259-268. http://www.philologicajassyensia.ro/upload/VIII_2_Tamba_Clim.pdf